

Szoba a fájdalomnak

Joseph Beuys: *A csontok mögött számolva – Fájdalomtér*, 1983. Ólom, vas, ezüstkarikák, 0,95 × 5,45 × 7,40 m. CaixaForum, Barcelona

94 Kelényi Béla

KÉP-TEREK / TÉR-KÉPEK

Várakozással telve men-
tünk Barcelonában a tex-
tilgyárból múzeummá át-
alakított CaixaForumba,
a kortárs művészeti gyűj-
temény miatt. A pompás

szecessziós épület nagyobb élmény volt, mint a gyűjtemény maga. Gondta-
lanul mászkáltunk a tetőn, élveztük a tágas, fényvel elárasztott tereket, míg
véletlenül oda nem tévedtünk az oldalsó szárnyban kialakított sötét teremhez.
Mintha valami titkos, rejtett, szégyellni való helyre bukkantunk volna rá.
Mert a helyszín azonnal ismerős volt. Ott voltam megint, újra a gyerekkorom
egyik bugyrában voltam.

Egy minden oldalról ólomlemezekkel burkolt térbe lehet belátni. A kö-
zépen égő villanykörte fényét szétmossák az ólomlemezek. A lámpa fénykö-
rében még két, egymásba fonódó ezüstkarika a mennyezeten. Ennyi a tér.
Egyszerre kínzókamra, börtön (ahol mintha észrevehetetlenül lassan húzód-
nának össze a falak, mint a Poe novellában) és magzatburok; légszomj és hi-
perventilláció. Az ólom mindent elnyelő, tompa és hűvös, az ezüst mindent
továbbadó, szikrázó és meleg. A két karika mint egy végtelenített, ismétlődő
ritmus. Energiacsapda és akkumulátor? Megszűnés és újjászületés? Beuys
*Schmerzraum*nak nevezte el ezt a teret, és hozzáteszi: *Hinter dem Knochen
wird gezählt*, azaz van valami, amivel a csontok mögött is számolni kell.

Mi ez csontig ható fájdalom? Azt hiszem, nem más, mint amikor valaki
egyszer csak átmenetként kénytelen átélni az időt. „Szétvetett lábakkal a
síron szülnek, a fény egy pillanatra felvillan, azután újra az éjszaka.” –
mondja Pozzo a *Godot*-ban. Gyerekkoromban az orosz katonavonatok roba-
jában egyetlen, végtelen pillanatot tartott ki a meg- megbillenő villanykörte
fénye az elsötétített alagsoni lakásban. Egyszerre volt ez a pillanat védelmező
erőd és összeomlás előtti bunker, úgy volt felszabadító a fény, hogy közben
zuhant rám sötét. Az ezüst ólom volt és az ólom ezüst.

A házak felett

Johan Christian Clausen Dahl: *Viharfelhők a drezdai palota tornya felett*, 1825.
Olaj, vászon, 21 × 22 cm, Nationalgalerie, Berlin

Földényi F. László, a *Képek előtt állni* című, remek könyvében Caspar David
Friedrich felhőket ábrázoló képeinek szimbolikájáról olvasgatva jutott

eszembe Friedrich barátjának, a norvég Johan Christian Clausen Dahlnak egyik felhőket ábrázoló festménye. A *Viharfelhők a drezdai palota tornya felett* című kis képen első pillantásra nem látunk mást, mint két hatalmas, egymásba zúduló felhőmasszát, vagy inkább azt a drámai pillanatot, mielőtt megküzdenének egymással a gomolygó sötétszürke és szürkésfehér felületek. Csak némi szemlélődés után kerül látótérbe a kép alján meghúzódó, a festményt mintegy alulról keretező háztetők gerincének sorozata és a drezdai királyi palota, a *Residenzschloß* közöttük magasodó, a felhők alól szivárgó napfénybe olvadó tornya.

Friedrichhez hasonlóan Dahl is több képet szentelt a felhők ábrázolásának. Azon kívül, hogy ezzel a gesztusával majdhogynem megelőlegezte a monokróm festészetet, mit jelenthettek számára a felhők? Tudni lehet, hogy a korabeli tudományos kutatások nyomán rendkívüli módon érdekelte a légköri viszonyok pontos megfigyelése. De – tudatosan vagy öntudatlanul – valami mást is kifejezett ezen a képen. A természet vulkanikus erőinek kitörését az égen? A Jó és a Gonosz titáni harcát? A tűnékenységet, állandótlanságot vagy a folytonos változást? A mindennapi valóság képe mögött rejlő megsemmisítő erőt? Vagy csak a vihar kitörése előtti pillanatot? Amikor festi a képet, még senkinek nem lehet sejtelme arról, hogy 1945-ben, a bombázások során eltűnik majd a képén ábrázolt torony teteje, eltűnik más is, egész városok tűnnek majd el a felhők fölül hulló bombák nyomán. Aki a házak felett nem a lenti világra tekint, hanem felfelé, a felhők közé vágyik, arra – Nietzschevel szólva – a magasság visszanéz.

Szivárgó üveghangok

P. J. Harvey: *Csend*. Videoklip, 2007

All those places / Where I recall / The memories that grip me / And pin me down
Már régóta kísért a gondolat, hogy valójában egy tükörben zajlik az életünk. Vagy inkább: néha úgy érzékeljük a jelent, mintha egy olyan tükörbe néznénk, ahol csak a múltat látjuk. Erre akkor jöttem rá, amikor véletlenül ráakadtam P. J. Harvey *Silence* című videoklipjére. Vagyis akkor, amikor folyton újra és újra ismételtam a klipet, mert nem tudtam abbahagyni a zongora szaggatott, lágy érverése közben felszivárgó ének üveghangjának hallgatását. *I go to these places / Intending to think / And think of nothing / But anticipate* És a zene hallgatása közben nem tudtam abbahagyni a videó folyamatosan változó képének nézését sem.

Somehow expect you'll / Find me there / That by some miracle / You'd be aware Van valami végtelenül fájdalmas abban, ahogy egy homályos kép lassan kiélesedik. Egy utcán átmenő emberi alak körvonalai bontakoznak ki

és tűnnek el egy álló autó előtt. *I'd risen this morning / Intending to break / The spell, my longing / Not to think* Azután, ahogy a kamera egyre távolodik, kiderül, hogy voltaképp egy csendéletet látunk: az asztalon egy üres kancsó mellett egy tükör áll, és a történet az utcán valójában a tükörben zajlik.

Az alak most eltűnik, az autó tovább gördül, folyamatos a forgalom. Autók és emberek jönnek-mennek, majd ismét megáll egy autó és valaki beszáll. *I freed myself from my family / I freed myself from work / I freed myself, I freed myself / And remained alone* Azután elmegy, és folytatódik minden. Mennek az autók és az emberek, megállnak és mennek tovább. A tükörben minden folytatódik, de az asztalon nem mozdul semmi. *And in my thinking / Steal you away / Though you never wanted me / Anyway*

Miért vagyok még mindig itt, ahonnan mindenki már régen elment, ahol csak az emlékek tükörképe látszik? Miért emlékeznek bármire és bárkire is, amikor minden és mindenki itt van, velem? Mikor fogom végre látni a tükörben azt a képet, ahol elmegyek én is? *Silence, silence / Silence, silence / Silence, silence / Silence, silence*

„Emlék-zene”

Ferdinand